

УДК 336.11:330.342.22(510)

Олег Олійник, старший науковий співробітник Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України, кандидат економічних наук, м. Київ

РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГАЛУЗІ КИТАЮ У ПРОЦЕСІ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Представлено стан фінансової галузі Китаю та досліджено основні напрями та результати її реформування і розвитку. Розкривається роль фінансової галузі у подоланні світової фінансової кризи і підкреслюється, що основним завданням фінансових установ є обслуговування реального сектору економіки та захист прав інвесторів. Доведено важливість пруденційного нагляду за фінансовими установами для забезпечення стабільності фінансової галузі та визначені основні інструменти такого нагляду. Представлено механізм захисту споживачів фінансових послуг. Особливу увагу приділено формулюванню уроків з китайського досвіду для розвитку та зміцнення фінансової галузі України. Зокрема доведено необхідність запровадження пруденційного нагляду в Україні. Автор стверджує, що фінансова галузь України має бути представлена різними установами, включаючи небанківські фінансові установи.

Ключові слова: фінансова галузь, пруденційний нагляд, фінансовий ринок, фінансові установи, інфраструктура фінансового ринку, захист прав споживачів.

В умовах глобалізації світових фінансових ринків і зростання ролі фінансів у світовій та національних економіках важливого значення набуває стан та ефективність фінансової галузі окремої країни. Саме фінансова галузь першою реагує на глобальні зміни та сучасні виклики світової економіки. У свою чергу, інновації, що відбуваються в фінансовій галузі, також впливають на трансформаційні процеси у світі. Процеси у фінансовій галузі окремої країни та світі в цілому потребують постійного дослідження й аналізу.

Питання розвитку світового фінансового середовища, стан фінансових галузей країн світу та їх вплив на реальний сектор економік перебу-

ває у центрі уваги науковців та економістів, серед яких Б. Бернанке, А. Штайнбах та Р. Штольхов, Д. Шефер, М. Вудорф, Ф. Фукуяма та С. Колби, М. Барньєр¹ та ін. Серед вітчизняних учених слід назвати Т. Богдан, І. Бураковського та О. Плотнікова, В. Козюка, В. Лук'янова² та ін. Особливу увагу вчені світу приділяють дослідженню досвіду Китаю в реформуванні фінансової галузі цієї країни у процесі ринкової трансформації економіки цієї країни.

Метою пропонованої статті є аналіз стану фінансової галузі Китаю, а також дослідження основних напрямів її розвитку та реформування; висвітлення важливості пруденційного нагляду за фінансовими установами; виокремлення основних уроків для України з досвіду Китаю у реформуванні фінансової галузі країни.

Упродовж більш ніж 30 років триває реформа фінансової галузі в Китаї. За цей час в країні була створена достатньо розвинута фінансова галузь, яка конкурує на рівних з фінансовими галузями провідних країн світу. Якщо на першому етапі реформа фінансової системи не мала комплексного характеру, то починаючи з 11-го 5-річного плану соціально-економічного розвитку реформування фінансової галузі здійснюється комплексно. До фінансової галузі в Китаї віднесені всі фінансові установи, які надають фінансові послуги. У рамках 11-го 5-річного плану вперше було розроблено 5-річний план розвитку та реформування фінансової галузі. На думку китайських фахівців, включення окремого плану розвитку та реформування фінансової галузі до національного 5-річного плану соціально-економічного розвитку є доцільним, оскільки це дозволяє розробити цілісний підхід до реформування та розвитку фінансової галузі. Така практика дає змогу сформувати єдиний підхід до розвитку фінансової галузі з виділенням ролі та місця спеціалізованих фінансових установ у структурі економіки країни, а також забезпечує гармонійний розвиток фінансової галузі в цілому.

Протягом 11-ї п'ятирічки фінансова галузь КНР вистояла в умовах світової фінансової кризи та засвідчила відчутне посилення загальної конкурентоспроможності та стійкості до ризиків. Реформування фінансової галузі здійснювалось у напрямі комерціалізації фінансових установ, лібералізації фінансового ринку та відкритості для зовнішніх інвес-

¹ Bernanke B. *Dodd-Frank implementation: Monitoring systemic risk and promoting financial stability* [El. resource] / B. Bernanke. — URL: <http://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20110512f/htm>; Bernanke B. *Implementing a macroprudential approach to supervision and regulation* [El. resource] / B. Bernanke. — URL: <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20110512f/htm>; Barnier M. *Des systums de garantie pour consommateurs, investisseurs et assurés.* [El. resource] / B. Bernanke. — URL: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/barnier/speeches/20100712_fr.pdf; Steibach A. *Designing a European Restructuring Mechanism without Taxpayers' Money* / A. Steibach, R. Stollhoff // *Intereconomics*. — 2013. — Vol. 48, № 3. — P. 167—173; Schafer D. *Financial Transaction Tax Contributes to More Sustainability in Financial Markets* / D. Schafer // *Intereconomics*. — 2012. — Vol. 47, № 2. — P. 76—83; Woodfrod M. *Financial intermediation and macroeconomic analysis* / M. Woodfrod // *J. of Econ. Perspectives*. — Princeton, 2010. — Vol. 24, № 4. — P. 21—44; Fukuyama F. *Les économistes et la débacle financière* / F. Fukuyama, S. Colby // *Commentaire*. — 2010. — № 129. — P. 5—12.

² Богдан Т.П. *Трансформація національної системи контролю руху капіталів в умовах реформування міжнародної фінансової архітектури* / Т.П. Богдан // *Фінанси України*. — 2013. — № 7. — С. 18—32; Бураковський І.В. *Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України* / І.В. Бураковський, О.В. Плотніков. — Х. : Фоліо, 2009. — С. 26—29; Бураковський І.В. *Мирова економіка: глобальний фінансовий кризис* / Бураковський І.В., Плотніков О.В. — Х. : Фоліо, 2010. — С. 160—164; Козюк В.В. *Монетарні засади глобальної фінансової стабільності* / В.В.Козюк. — Тернопіль : ТНЕУ : Економічна думка, 2009. — С. 211—229; Лук'янов В.С. *Сенергетична парадигма розвитку фінансових ринків та фінансових економік* / В.С. Лук'янов // *Актуальні проблеми економіки*. — 2011. — № 1. — С. 77—85.

торів. Це вплинуло на формування більш досконалої інфраструктури галузі та сприяло поліпшенню якості фінансових послуг. Фінансова галузь почала відігравати ключову роль у боротьбі з впливом світової фінансової кризи та підтримці сталого розвитку національної економіки. Основу фінансової галузі Китаю складає банківський сектор.

Станом на кінець 2011 р. банківський сектор мав такі показники (табл. 1).

Таблиця 1. Стан банківської системи Китаю на 2011 рік*

Тип установи	Кількість	
	працівників	установ
Великі комерційні банки	1 626 223	5
Спеціалізовані банки та Банк розвитку Китаю	61 015	3
Акціонерні комерційні банки	278 053	12
Міські комерційні банки	223 238	144
Сільські кредитні кооперативи	533 999	2 265
Сільські комерційні банки	155 476	212
Сільські кооперативні банки	70 115	190
Фінансові компанії корпоративних груп	7 018	127
Трастові компанії	8 944	66
Компанії з фінансового лізингу	1 483	18
Компанії автофінансування	3 381	14
Фірми з грошового брокериджу	313	4
Компанії споживчого фінансування	417	4
Міські фінансові установи нового типу та поштово-ощадний банк	177 856	692
Компанії з управління банківськими активами	8 113	4
Іноземні фінансові установи	42 269	40
Разом	3 197 913	3 800

* Джерело: China Banking Regulatory Commission : Annual Report, 2011 [El. resource]. — URL: <http://www.cbrc.gov.cn/EngdocView.do?docID=805C6AE48D1347E9885820E075EB277>.

Можна сформулювати такі результати реалізації першого 5-річного плану розвитку та реформування фінансової галузі.

1. Значне підвищення рівня загальної конкурентоспроможності фінансових установ.

Фінансові установи продемонстрували швидке зростання обсягу активів та здатності протистояти ризикам. На кінець 2010 р. загальна вартість активів фінансових установ, банківської галузі, а також галузі цінних паперів та страхування досягла 101,36 трлн RMB (женьмін'бі), засвідчивши зростання на 158 % порівняно з 2005 р. При цьому обсяг активів банківських установ становив 94,26 трлн RMB, зі зростанням на 152 % порівняно з 2005 р. (в середньому щорічно 12,2 %). Коефіцієнт забезпечення комерційних банків, який визначає забезпеченість коштами від втрат через непрацюючі кредити (*non-performing loans*), становить

217,7 %, що свідчить про відчутне посилення загальної потужності. Вартість активів установ, що працюють з цінними паперами, становила 2,05 трлн RMB, що на 583 % більше порівняно з 2005 р. Важливим показником “здорового” розвитку банківської системи є те, що за період з 2005 по 2010 р. зростання обсягу власного капіталу (у 2,6 разу) випереджало зростання обсягу активів та пасивів, а обсягу активів, у свою чергу, випереджало обсяг пасивів у 2,2 разу. За відповідний період обсяг активів зріс на 217 %, а пасивів, відповідно, на 215 %.

Страхова галузь засвідчила 230-відсоткове зростання вартості активів з 2005 р. і досягла рівня 5,05 трлн RMB³.

2. Посилення фінансового макрорегулювання, контролю та фінансового нагляду.

На основі домінуючих економічних та фінансових операційних умов були здійснені відповідні корегування у монетарній політиці. Банківська галузь продемонструвала небачене зміцнення наглядових та регуляторних можливостей, галузь цінних паперів та ф'ючерсів вийшла із посиленим регуляторним режимом, страхова галузь озброїлась модернізованою регуляторною структурою. Було запроваджено механізм запобігання системним фінансовим ризикам. Суттєві зрушення спостерігалися у розвитку системи оцінки динамічної фінансової стабільності та впровадження мереж фінансової безпеки.

3. Активізація ролі фінансових ринків.

Активно розвивався ринок облігацій і досяг рівня 9,7 трлн RMB, включаючи облігації центрального банку, що свідчить про зростання на 120,5 % порівняно з 2005 р. Було впроваджено фінансові інструменти для нефінансових установ, включаючи короткострокові та середньострокові векселя, та облігації малих та середніх підприємств (МСП). Швидко розвивалися ринок грошей, валютний та золота. При цьому активно застосовувалися фінансові інновації. Ринок цінних паперів значно розширився. На кінець 2010 р. загальна кількість компаній, що перебували в лістингу Шанхайської та Шеньчженьської фондових бірж, становила 2063 із загальної капіталізацією 25,54 трлн RMB, що свідчить про зростання на 50 та 719 % відповідно порівняно з 2005 р. Фондові біржі набули більшої ваги. Фондові біржі для МСП зміцнилися. Успішно розпочала роботу біржа для новостворених підприємств. Поступово розвивався позабіржовий ринок. Спостерігалось стабільне зростання ф'ючерсного ринку. Було запроваджено 13 ф'ючерсних продуктів, які були включені до лістингу фондових бірж разом з індексним ф'ючерсом. Обсяг торгів товарними ф'ючерсами був найбільшим у світі. Швидкими темпами розвивався страховий ринок. Обсяг страхових премій у 2010 р. становив 1,45 трлн RMB, що на 170 % більше порівняно з 2005 р.⁴

4. Прорив фінансової реформи.

Великі державні комерційні банки закінчили процес корпоратизації та пройшли лістинг на фондових біржах. Малі та середні комерційні банки також поглибили реформування, тоді як компанії з управління фінансовими активами досягли стабільного прогресу. Що стосується сіль-

³ *The 12th Five-year plan for the Development and Reform of the Financial Industry / China Securities Regulatory Commission [El. resource]. — P. 7. — URL: http://www.csrc.gov.cn/pub/csrc_en/newsfacts/release/201210/W020121010631355001488.pdf.*

⁴ *Ibid.* — P. 8.

ських кредитних кооперативів, то в цьому напрямі було досягнуто прориву в реформуванні системи прав власності, а також прогресу в розвитку інноваційних сільських фінансових установ. Фінансова галузь стала відігравати більш важливу роль у підтримці сільського господарства, сільської місцевості та фермерських господарств.

Стабільний прогрес демонструвало реформування визначення процентної ставки у напрямі подальшої лібералізації. Протягом тривалого часу керівництво контролювало рівень процентних ставок для депозитів та кредитів. Народний банк Китаю встановлював найвищий рівень для депозитної ставки та найнижчий рівень для кредитної ставки. Банки могли здійснювати депозитно-кредитні операції тільки у визначеному коридорі процентних ставок. Така практика забезпечила фінансові установи, перш за все банки, від недобросовісної конкуренції та шахрайства. Із розвитком банківської системи та зміцненням фінансового стану банківських установ у країні поступово почали запроваджувати ринкові механізми визначення процентних ставок. У Шанхаї розпочався проект з визначення міжбанківської процентної ставки, так званої Шанхайської міжбанківської процентної (*Shanghai interbank offered rate* — SHIBOR). З часом було посилено роль SHIBOR як механізму ринкового визначення ціни позичкової ставки. Механізм формування обмінного курсу зазнав змін у напрямі посилення гнучкості курсу залежно від попиту та пропозиції на ринку.

Відбулося поглиблення відкритості та активізація міжнародної співпраці. Політика відкритості фінансової індустрії реалізовувалась шляхом залучення іноземних фінансових установ з урахуванням національних особливостей. Відкриваючи філії за кордоном, проводячи поглинання чи злиття, місцеві фінансові установи поступово розширили свою присутність на міжнародних ринках. Адміністрація з валютного контролю заохочувала міжнародну діяльність банківських установ, впроваджуючи заходи, спрямовані на стимулювання прикордонної торгівлі та інвестицій. Було запроваджено зміни у практику розрахунків в іноземній валюті за імпортними контрактами. Зокрема, була скасована практика укладення угод у визначеній валюті, учасникам місцевого ринку було дозволено отримувати валютні надходження на поточний рахунок. Програма конвертування RMB за операціями рахунку капіталів досягла певного прогресу. Поступово було впроваджено статус QDII (*Qualified Domestic Institutional Investor*) та QFII (*Qualified Foreign Institutional Investor*). Були запущені пілотні проекти з укладанням транскордонних контрактів у RMB та двосторонніх валютних своп-угод. Китай почав брати активнішу участь у розробці та перегляді міжнародних фінансових стандартів та регламентацій, просуваючи регулятивну реформу міжнародних фінансів та посилюючи таким чином свою роль у вирішенні глобальних проблем.

Сформувалася правова система та інфраструктура фінансової галузі. Створення правової системи та правове забезпечення функціонування фінансових установ відбувалися в Китаї поступово. Фінансові продукти та послуги стали більш диверсифікованими. Було розпочато практику розслідувань кредитних справ, пов'язаних із неповерненням кредитних коштів, започатковано систему ведення кредитних історій. Також було посилено контроль за системою емісії грошей та досягнуто про-

гресу в управлінні казначейством. Фінансова галузь відзначилась також активним розвитком інформаційних технологій. Були вдосконалені правила фінансового та бухгалтерського обліку, а також правила розкриття інформації фінансовими установами. Була створена система консолідованої фінансової звітності. Більш ефективною стала система розвитку професійних кадрів у фінансовій галузі.

Посилився захист прав інвесторів. Захист прав та інтересів інвесторів був і залишається важливим напрямом реформування фінансової галузі. Уряд Китаю ретельно пильнує за станом захисту прав та інтересів інвесторів. Керівництво країни дбає не тільки про те, щоб населення своєчасно отримувало належні кошти, а також про те, щоб капіталізовані заощадження населення країни зберігали свою вартість. У роки високого рівня інфляції (1993 р. — 14 %, 1994 р. — 124,1 %, 1995 р. — 17,1 %) уряд країни виплачував вкладникам компенсацію у зв'язку зі знеціненням коштів унаслідок високих темпів інфляції⁵. Такими діями керівництво країни завойовувало довіру вкладників, усвідомлюючи важливість приросту національних заощаджень. Рівень заощаджень населення в Китаї залишається одним із найвищих у світі. З метою захисту інтересів інвесторів були створені Фонд захисту інвесторів у цінні папери, Фонд захисту ф'ючерсних інвесторів, Фонд страхового захисту. З подальшою лібералізацією та комерціалізацією діяльності банківських установ знизувалася роль державного управління банківськими установами, відповідно змінювалися механізми захисту прав інвесторів. Зокрема, у Китаї триває процес створення системи страхування депозитів.

У вересні 2010 р. Держрада КНР затвердила другий 5-річний план розвитку та реформування фінансової галузі. З того часу Народний банк Китаю, працюючи разом з Китайською комісією з регулювання банківської системи (КРБС), Китайською комісією з регулювання ринку цінних паперів (КРРЦП), Китайською комісією з регулювання страхової галузі (КРСГ) та Державною адміністрацією з валютного контролю (ДАВК) провели низку зустрічей, організували різні експертні семінари, розглянули коментарі від громадськості та провели ретельне дослідження найважливіших питань розвитку та реформування фінансової індустрії протягом 12-го 5-річного плану розвитку, 2011—2015 рр.

Цей План розвитку реформування фінансової галузі Китаю (далі — план) є особливим, він був прийнятий в рамках плану соціально-економічного розвитку КНР та затверджений Держрадою КНР. Керівництво країни надає особливої ваги ролі науки в розвитку країни. Сталий розвиток можливий лише за умов розвитку інноваційної діяльності, яка без участі науки не можлива.

План передбачає удосконалення макрофінансового регулювання та контролю, зміцнення організаційної структури, поглиблення фінансової реформи, подальше відкриття фінансової галузі, захист фінансової стабільності та посилення інфраструктури.

У плані визначено, що фінансова індустрія Китаю вступає у період стратегічних можливостей. Враховуючи такі можливості та тенденції у фінансовій галузі, як у самій країні, так і за кордоном, фінансова галузь

⁵ За даними Національного банку України [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>

Китаю розвиватиметься у напрямі побудови сучасної та диверсифікованої фінансової системи, що забезпечує ефективні послуги, ретельний нагляд та належний контроль за ризиками. Фінансова криза змусила інституції світового фінансового регулювання постійно удосконалювати регулятивні правила. Світове товариство досягло консенсусу у піднесенні на новий рівень пруденційного макрофінансового нагляду та системи запобігання системним фінансовим ризикам. У таких умовах під посилений контроль підпадають питання адекватності капіталу, ліквідності, системно важливих фінансових установ та тіньових банківських операцій. Це додатково мотивує китайське керівництво до подальшого вивчення міжнародних стандартів та просування реформи фінансової галузі.

Індикатори розвитку фінансової галузі в рамках 12-го п'ятирічного плану

Зростання темпів приросту доданої вартості від надання фінансових послуг має випереджати темпи приросту реального ВВП, і її частка має становити 5 % ВВП.

Світовий досвід свідчить, що частка доданої вартості від фінансових послуг поступово зростає. У США, зокрема, у 1950-х роках вона становила 3,22 % ВВП, у 1980-х — 5,59 %, у XXI ст. — 8,01 %.

Зростання обсягу небанківського фінансування, частка якого має складати 15 % від загального обсягу фінансування реального сектору економіки. Протягом 10-го п'ятирічного плану цей показник становив 5,03 %, 11-го — 11,08 %⁶.

Досвід Китаю є корисним для України з багатьох причин. По-перше, “стартові умови” для розгортання економічних реформ були майже однаковими. Україна, як і Китай, отримала у спадок економіку з адміністративно-командною системою управління, обтяжливою структурою галузевих міністерств та відомств. По-друге, в обох країнах фінансові системи були нерозвинуті, фінансові ресурси розподілялися централізовано через систему державних банків. Роль розпорядника коштів виконувало Міністерство фінансів, а кошти розподілялися в рамках затверджених планів фінансування. По-третє, основу промисловості обох країн складала важка та будівельна індустрія. Тривалий час в обох країнах існувала практика “чим більше, тим краще”. Відповідно будувалися великі підприємства, здійснювалися широкомасштабні будівництва, так звані довгобуду, що вимагало великих обсягів фінансування впродовж багатьох років.

Однак, відмінності в ідеології та практиці проведення реформ у Китаї та Україні неминуче позначилися на їх результативності. Китай, завдяки виваженій та послідовній політиці реформ, перетворився на могутню індустріальну країну, економіка якої за обсягом ВВП посідає друге місце у світі. Уряд Китаю спромігся створити один із найбільших фінансових ринків у світі та одну з найефективніших фінансових галузей. Сьогодні Китай є одним із найбільших інвесторів уряду США, поступаючись лише Японії. Фінансова міць Китаю дозволяє керівництву країни вирішувати геополітичні завдання через надання фінансової допомоги та реалізацію закордонних проектів.

⁶ *The 12th Five-year plan for the Development and Reform of the Financial Industry / China Securities Regulatory Commission [El. resource]. — P. 42. — URL: http://www.csrc.gov.cn/pub/csrc_en/newsfacts/release/201210/W020121010631355001488.pdf.*

Успіхи Китаю в реформуванні фінансової галузі та стабільно високі темпи економічного розвитку упродовж останніх десятиріч дають можливість сформулювати *найбільш важливі уроки з китайського досвіду для України*.

Перше: досвід Китаю у реформуванні фінансової галузі свідчить про те, що основним завданням фінансових установ є обслуговування реального сектору економіки та захист прав інвесторів. Банківські установи мають забезпечувати підприємства необхідними коштами, брати участь у модернізації промисловості та сільського господарства країни.

З метою спрямування банківських кредитів у реальний сектор економіки уряд Китаю проводив банківську політику, яка б заохочувала банки кредитувати підприємства. Тривалий час Народний банк Китаю обмежував рівень банківських процентних ставок. Було встановлено мінімальний рівень за кредитними ставками та максимальний рівень за депозитними. Банки могли встановлювати відповіді ставки у визначених межах. При цьому рівень процентних ставок не повинен був перевищувати прибутковість підприємств. Така практика створювала рівні можливості для отримання фінансування як для фізичних, так і для юридичних осіб. У таких умовах банки були зацікавлені в розвитку відносин з підприємствами, оскільки останні, як правило, мають довготривалі програми та стратегії розвитку і постійно потребують зовнішнього фінансування.

Крім того, уряд створив кілька спеціалізованих банків розвитку, через які здійснювалось фінансування пріоритетних секторів економіки. Зокрема, у 1994 р. був створений Банк сільськогосподарського розвитку Китаю (БСГРК), Експортно-імпортний банк Китаю (Ексімбанк) та Державний банк розвитку (ДБР). Завданням БСГРК полягає в тому, щоб забезпечити ресурсами сільське господарство, кредитування проектів, спрямованих на поліпшення інфраструктури села, впровадження провідних технологій. ДБР використовує акумульовані ним ресурси для розвитку інфраструктури країни, її основних галузей промисловості, технологій; підтримує різні сектори економіки, координує розвиток сільських районів і міст, стимулює планомірний розвиток національної економіки, допомагає уряду виконувати поставлені перед державою завдання. Діяльність Ексімбанку пов'язана з обслуговуванням кредитів для експорту комплектного великогабаритного устаткування або електроніки. Він є основним банком, що обслуговує кредити іноземних урядів, і єдиним банком, який надає пільгові кредити за кордон. Ексімбанк займається кредитуванням іноземних урядів, змішаним кредитуванням, експортними кредитами, а також позичками китайського уряду іноземним урядам, переоформленням змішаних кредитів тощо. Комерційні банки також залучаються до реалізації державних програм підтримки певних секторів економіки і разом з банками розвитку кредитують підприємства.

В Україні впродовж останніх 10 років тривають спроби активізувати діяльність Українського банку розвитку та реконструкції (УБРР) як банку першого рівня з широкими повноваженнями, основною функцією якого має стати забезпечення економіки кредитними та інвестиційними ресурсами з низькою процентною ставкою. Банк було створено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України "Деякі питання розвитку

інноваційної інфраструктури в Україні та напрями діяльності Української державної інноваційної компанії у 2003 році” від 05.05.2003 № 655⁷ та зареєстрований Національним банком України 19 березня 2004 р. Проблеми з формуванням капіталу банку, відсутність нормативно-правової бази, яка б регулювала умови діяльності УБРР, унеможливають нормальну роботу банку. Досвід Китаю та високі темпи розвитку економіки цієї країни в останні роки підтверджують необхідність створення такої банківської установи. Сучасна ситуація потребує негайних заходів уряду, спрямованих на вирішення проблем, що стримують діяльність УБРР.

По-друге, в Україні має бути запроваджений ефективний макропруденційний нагляд та контроль за діяльністю фінансових установ. Китай довів, що макропруденційний нагляд, який відповідає рекомендаціям МВФ, посилює можливості забезпечення фінансової стабільності банківських установ та ефективного управління системними ризиками. Системні ризики виникають унаслідок циклічних економічних та фінансових коливань та в результаті взаємовпливу фінансових проблем на різні сектори економіки. З метою приборкання кредитного буму та зростання цін на нерухомість НБК разом з КРБС розробили низку макропруденційних інструментів.

1. *Динамічне регулювання коефіцієнту диференційованого резервування.*

У зв'язку з тим, що банківські установи мали різні показники адекватності капіталу, НБК вирішив застосувати індивідуальний підхід до банківських установ задля контролю за дотриманням вимог до капіталу банків. Для цього було запроваджено інструмент динамічного регулювання коефіцієнту диференційованого резервування. Суть цього інструменту полягає в тому, що НБК може встановлювати індивідуальні вимоги для банків щодо рівня необхідного резервування. Якщо коефіцієнт адекватності капіталу (КАК) є меншим за 4 %, НБК Китаю вимагає збільшити розмір до встановленого рівня або збільшити до вищого рівня, що сприятиме зміцненню стабільності фінансової установи.

2. *Динамічні вимоги до показника позика/вартість.*

Цей показник визначає співвідношення обсягу позики до вартості активу, на придбання якого надається позика. Як правило, більша частина таких позик надається для купівлі нерухомості. У 2010 р. цей показник було встановлено на рівні 80 %. Проте із часом для більш ефективного контролю за платоспроможністю позичальника та підтримки ліквідності іпотечного ринку НБК разом з КРБС запровадили диференційований підхід до позичальників. Зокрема для купівлі першого будинку коефіцієнт позика/вартість встановлено на рівні 70 %, другого — 40 %. Для купівлі третього будинку позика не надається.

3. *Динамічні вимоги до забезпечення.*

З метою убезпечення від втрат унаслідок неповернення кредитів НБК запровадив динамічні вимоги до коефіцієнта забезпечення, який визначається як співвідношення між резервами (забезпечення) для сумнівних

⁷ Деякі питання розвитку інноваційної інфраструктури в Україні та напрями діяльності Української державної інноваційної компанії у 2003 році : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 № 655 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/655-2003-%D0%BF>.

кредитів та загальною вартістю наданих кредитів. Банки мають створювати таке забезпечення на рівні не нижче, ніж 2,5 %. При цьому коефіцієнт покриття збільшено зі 100 до 150 %. Ці вимоги для системно важливих фінансових установ стали обов'язковими з 2013 р., а для решти фінансових установ — з 2016 р.

4. Антициклічний буфер капіталу.

У зв'язку з тим, що системні ризики проявляються під час циклічних коливань, що також впливає на кредитну емісію, НБК разом з КРБС запровадили вимоги до створення буферу для банківського капіталу. Фактично банки зобов'язані створювати додаткові резерви, які вони можуть застосовувати, як правило, в періоди зниження ділової активності, коли можливості ринку капіталу звужуються. При загостренні проблем з капіталом банки можуть використовувати так званий буфер на рівні до 2,5 %. Таким чином забезпечується фінансова стабільність для банків.

5. Додатковий капітал для системно важливих фінансових установ.

Системно важливі фінансові установи (СВФУ) відіграють більшу важливу роль в економіці країни. Проблеми у їх діяльності впливають на інші суб'єкти господарських відносин, що зрештою загострює ситуацію і в інших секторах економіки. Враховуючи важливість СВФУ, НБК разом з КРБС вимагають від СВФУ збільшувати додатковий капітал, що посилює їх платоспроможність та стабільність.

6. Буфер для консервування капіталу.

Враховуючи неминучість циклічних загострень, КРБС вимагає створювати постійний буфер для консервування капіталу на рівні 2,5 %. Як правило, формування цього буферу відбувається у період зростання ділової фази, а його застосування — під час зниження ділової активності.

7. Вимоги до коефіцієнта важеля.

Для всіх фінансових установ коефіцієнт важеля встановлено на рівні не менше за 4 %.

8. Додаткова ліквідність.

З метою посилення ліквідності фінансових установ КРБС встановила коефіцієнт покриття ліквідності та стабільного фінансування для банків на рівні не менш ніж 100 %. Запровадження цих нормативів розпочалося у 2009 р., а з 2013 р. ці вимоги стали обов'язковими⁸.

9. Посилення нагляду за системно важливими фінансовими установами.

Згідно з порадами та рекомендаціям Ради з фінансової стабільності та Базельського комітету з банківського нагляду (Базель III), КРБС також запровадила заходи посилення нагляду за системно важливими фінансовими установами (СВФУ), через підвищення регулятивних вимог, проведення оцінки їх результативності, удосконалення ризик-менеджменту та підвищення ліквідності. До системно важливих фінансових установ належать фінансові установи, банкрутство яких негативно впливає на фінансову галузь та економіку в цілому. Методологія оцінки діяльності СВФУ ще перебуває на стадії розробки.

10. Система раннього попередження.

⁸ How effective are Macroprudential Policy in China? : IMF Working Paper / Prepared by Bin Wang and Tao Sun. — March 2013. — P. 24.

З метою запобігання банкрутству фінансових установ КРБС та НБК розробляють систему заходів, зокрема модель оповіщення для комерційних банків. Банки мають здійснювати перспективний аналіз ризиків, своєчасно оцінювати їх імовірність та наслідки, що надасть можливість запобігати банкрутству та посилити захист інтересів клієнтів.

По-третє, фінансовий ринок країни має бути диверсифікований і представлений багатьма видами фінансових установ, як банківськими, так і небанківськими, зокрема лізинговими компаніями, компаніями зі споживчого фінансування та управління активами, кредитних кооперативів тощо.

В Україні фінансова галузь формально представлена різними фінансовими установами, зокрема банками, кредитними спілками, лізинговими компаніями, різними фінансовими компаніями, пенсійними фондами, страховими компаніями як зі страхування майнових ризиків та відповідальності, так і зі страхування життя, проте реально фінансовий ринок монополізовано банківськими установами.

В країні створені такі умови, що більшість внутрішніх фінансових ресурсів залучається банківськими установами. Основна конкуренція точиться не за залучення підприємств реального сектору, а за залучення коштів домогосподарств, яких банки приваблюють більш високими депозитними ставками та різними акціями. Інша причина полягає в існуванні системи гарантування державною вкладів громадян тільки у банках і беззахисність інвесторів інших фінансових установ. Для небанківських фінансових установ не передбачені механізми захисту від фінансових ризиків, а за відсутності належного державного та пруденційного нагляду їх діяльність стає більш ризикованою. Інструменти пруденційного нагляду в Китаї представлені в табл. 2.

Таблиця 2. Інструменти пруденційного нагляду в Китаї*

Інструмент	Відповідальний орган
Часові заходи	
Динамічне регулювання коефіцієнту диференційованого резервування	Народний банк Китаю
Динамічні вимоги до показника пози-ка/вартість до показники першого та другого домів	Народний банк Китаю; Комісія з регулювання банківської системи
Динамічні вимоги до забезпечення	Народний банк Китаю
Антициклічний буфер капіталу	Народний банк Китаю; Комісія з регулювання банківської системи
Міжсекторальні заходи	
Додатковий капітал для системно важливих фінансових установ	Народний банк Китаю; Комісія з регулювання банківської системи
Буфер для консервування капіталу	Комісія з регулювання банківської системи
Вимоги до коефіцієнту важелю	Комісія з регулювання банківської системи

Закінчення табл. 2

Інструмент	Відповідальний орган
Додаткова ліквідність	Комісія з регулювання банківської системи
Посилення нагляду за системно важливими фінансовими установами	Комісія з регулювання банківської системи
Система раннього оповіщення	Народний банк Китаю; Комісія з регулювання банківської системи

* Джерело: *The Framework to Monitor and Assess the System Risk — China Practice : China Monetary Policy Report (2011 Q4) and Lio Min, 2012 [El. resource]. — URL: <http://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2012/macprudential/>.*

О. Олійник. Реформування фінансової галузі Китаю у процесі ринкової трансформації економіки: уроки для України

Сільські та міські кредитні кооперативи, що є прототипом кредитних спілок в Україні, в Китаї вважаються банківськими установами, тому вони на рівні з банками мають можливість отримувати рефінансування, виконуючи при цьому всі необхідні вимоги стосовно ліквідності та резервування.

По-четверте, потрібно чітко визначити функціональні обов'язки спеціалізованих органів державного управління на ринку фінансових послуг задля створення ефективної системи захисту прав споживачів фінансових послуг. Слід також запровадити комплексний підхід до розвитку фінансового ринку та фінансової галузі.

З метою забезпечення комплексного розвитку фінансової галузі в Китаї керівники секторальних органів нагляду за фінансовими установами зокрема КРБС, КРСГ та КРРЦП, підписали Меморандум про розподіл обов'язків та кооперацію щодо нагляду за фінансовими установами. Керівники зазначених установ раз на півроку, а їх заступники щокварталу, проводять зустрічі, де обговорюються питання, пов'язані з наглядом за фінансовою галуззю.

Враховуючи те, що в Україні запроваджено секторальний підхід до регулювання ринку фінансових послуг, то об'єктивно виникає потреба в наявності міжсекторального координування діяльності окремих органів державного управління на ринку фінансових послуг. Функцію розробки комплексної стратегії та політики розвитку фінансових послуг, а також координацію дій з їх реалізації об'єктивно має виконувати Міністерство фінансів України.

По-п'яте, фондовий ринок країни має відігравати активну роль у перерозподілі фінансових ресурсів поряд з банківськими установами та забезпечувати коштами підприємства. Досвід Китаю свідчить про те, що уряд країни має активно підтримувати створення та розвиток фондового ринку країни, зокрема ринку боргових зобов'язань.

Створення фондових ринків як в Україні, так і в Китаї розпочалось на початку 90-х років. Однак через 20 років країни досягли різних результатів. Зокрема, в Китаї фондовий ринок набув небаченого розвитку і сьогодні є одним із найефективніших і стрімко розвивається. За обсягом ринкової капіталізації китайський фондовий ринок посідає друге місце у світі після США. Сьогодні фондовий ринок Китаю є достатньо розвинутим та ефективним з позицій залучення капіталу. Фондовий ринок Китаю став справжнім інструментом залучення капіталу в реальний сектор

економіки. Підприємства Китаю мають можливість залучати капітал через приватні розміщення випуску акцій або облігацій.

Переваги залучення коштів через розміщення облігаційних позик полягають у тому, що підприємства можуть залучати потрібні кошти безпосередньо з фондового ринку, де акумулюються кошти великої кількості розрізнених інвесторів. При цьому, як правило, додаткові гарантії та застави не вимагаються. Інвестор, у свою чергу, може знову розміщувати облігації на ринку і такими чином отримувати потрібні ресурси.

Протягом останніх років у Китаї спостерігається тенденція до зростання обсягу операцій з облігаціями підприємств та скорочення обсягу операцій з державними облігаціями. Так, у 2012 р. загальний обсяг операцій з державними облігаціями на організованих ринках в Китаї становив лише 9,26 % від загального обсягу ринку облігацій, що на 28,94 % менше порівняно з 2011 р. Значна частка облігаційних випусків припадає на підприємства. У 2012 р. частка операцій з облігаціями підприємств становила 62,03 %, що на 49,9 % більше, ніж у 2011 р. В Україні, навпаки, спостерігається тенденція до зростання обсягу операцій з державними облігаціями. Так, у 2012 р. частка обсягу операцій з державними облігаціями становила 97,41 % від загального обсягу операцій з облігаціями, що на 1,1 % більше, ніж у 2011р. При цьому частка обсягу операцій з облігаціями підприємств становила 2,59 % від загального обсягу операцій з облігаціями на організованих ринках, що на 29,2 % менше, ніж у 2011 р.⁹.

Сьогодні в Китаї крім традиційних фондових бірж існують спеціальні фондові майданчики для малих та середніх підприємств (МСП) та новостворених підприємств. Крім облігацій та акцій на фондовому ринку обертаються інші фондові інструменти, зокрема варанти, облігації МСП та конвертовані облігації.

Досвід Китаю є корисним для України з позицій його подальшого інституційного розвитку та запровадження нових фондових інструментів.

По-шосте, необхідно створити механізми захисту капіталу інвесторів на фінансовому ринку країни. В країні має бути запроваджена система управління ризиками від втрати та знецінення капіталу інвесторів. Захист прав інвесторів у Китаї досягається завдяки запровадженню, по-перше, контролю за рівнем процентних ставок, що практично унеможливорює шахрайські дії та спекулятивні операції з активами інвесторів; по-друге, завдяки ефективному макропруденційному нагляду за діяльністю банківських установ, що дозволяє попереджувати ризикові операції останніх; по-третє, завдяки створенню фондів захисту прав та інтересів інвесторів, зокрема Фонду захисту інвесторів у цінні папери, Фонду захисту ф'ючерсних інвесторів, Фонду страхового захисту.

Світовий досвід вказує, що капітал, як внутрішній, так і зовнішній, рухається на ті ринки, де очікуються найменші втрати, де держава не уникає відповідальності за збитки, завданні фінансовими установами інвесторам, та бере активну участь у відшкодуванні завданих збитків. І китайський досвід черговий раз це довів.

⁹ Аналітичний огляд ринку облігацій України за 9 місяців 2012 року [Ел. ресурс] / Національне рейтингове агентство "Рюрік". — С. 9. — Режим доступу: http://www.rurik.com.ua/documents/research/bonds_III_kv_2012_review.pdf.

Список використаних джерел:

1. *Bernanke B.* Dodd-Frank implementation: Monitoring systemic risk and promoting financial stability [El. resource] / B. Bernanke. — URL: <http://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20110512f/htm>.
2. *Steibach A.* Designing a European Restructuring Mechanism without Taxpayers' Money / A. Steibach, R. Stollhoff // *Intereconomics*. — 2013. — Vol. 48, № 3. — P. 167—173.
3. *Schafer D.* Financial Transaction Tax Contributes to more Sustainability in Financial Markets / D. Schafer // *Intereconomics*. — 2012. — Vol. 47, № 2. — P. 76—83.
4. *Woodfrod M.* Financial intermediation and macroeconomic analysis / M. Woodfrod // *J. of Econ. Perspectives*. — Princeton, 2010. — Vol. 24, № 4. — P. 21—44.
5. *Fukuyama F.* Les économistes et la débvele financière / F. Fukuyama, S. Colby // *Commentaire*. — P., 2010. — № 129. — P. 5—12.
6. *Богдан Т.П.* Трансформація національної системи контролю руху капіталів в умова реформування міжнародної фінансової архітектури / Т.П. Богдан // *Фінанси України*. — 2013. — № 7. — С. 18—32.
7. *Бураковський І.В.* Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І.В. Бураковський, О.В. Плотніков. — Х. : Фоліо, 2009. — С. 26—29.
8. *Козюк В.В.* Монетарні засади глобальної фінансової стабільності / В.В. Козюк. — Тернопіль : ТНЕУ : Економічна думка, 2009. — С. 211—229.
9. *Лук'янов В.С.* Сенергетична парадигма розвитку фінансових ринків та фінансових економік / В.С. Лук'янов // *Актуальні проблеми економіки*. — 2011. — № 1. — С. 77—85.

Надійшла до редакції 24.11.2014

Oleg Oliynyk. *Reform of China's Financial Industry in the Process of Transformation Toward Market Economy: Lessons for Ukraine*

This paper presents the state of China's financial industry and the results of the study of its formation and development. The role of the financial sector in the fight against the financial crisis is highlighted. The main accent is made on the fact that the main task of financial institutions is to service the real economy and investors' protection. The importance of prudential supervision over financial institutions to ensure the stability of the financial sector is proved. The basic tools of prudential supervision are determined. The mechanism of financial services consumers' protection is submitted. Particular attention is paid to the formulation of lessons from China's experience for the development and strengthening of the financial sector in Ukraine. In particular the need to implement the prudential supervision in Ukraine is proven. Financial industry in Ukraine should be represented by different financial institutions, including non-bank financial institutions.

Олег Олейник. *Реформирование финансовой отрасли Китая в процессе рыночной трансформации экономики: уроки для Украины*

Представлено состояние финансовой отрасли Китая, основные направления, а также результаты ее реформирования и развития. Раскрыта роль финансовой отрасли в преодолении мирового финансового кризиса и акцентируется то, что основной задачей финансовых учреждений является обслуживание реального сектора экономики и защита прав потребителей. Доказана важность пруденциального надзора за финансовыми учреждениями для обеспечения финансовой стабильности, определены основные инструменты такого надзора. Особое внимание уделено формулированию уроков из китайского опыта для развития и укрепления финансовой отрасли Украины. В частности доказана необходимость внедрения пруденциального надзора в Украине. Автор утверждает, что финансовая отрасль в Украине должна быть представлена различными финансовыми учреждениями, включая небанковские финансовые учреждения.